

ЗЛАТЕН РИТОН 2017

Подем и зрялост на
анимационното ни кино

■ Надежда Маринчевска

▶ Годишите след падането на Берлинската стена се изтърколиха някак неусетно, а филмовият процес оттогава насам навъртя почти тридесет лазарника. Анимационното ни кино за това време премина през поредица от кризи – институционални, финансови, творчески, продуцентски и т.н., а Доньо Донов (светла му памет!) дори беше нарисувал ковчега на българската анимация в една от карикатурите си. Тя (анимацията) обаче се оказва жилава издънка и започна да се съпротивлява на опитите да бъде унищожена или подстригана, точно както тъничкото стъбълце на маргаритката от едноименния филм на Тодор Динов (1965) се съпротивляваше на правоъгълния човек. След катастрофалния спад на производството на филми през 90-те години и мъчителното прохождение на продуцентската система, българското анимационно кино започна поляка да се завръща на фестивалната карта на света с отделни свои филми. Имаше и години, като 2009 например, които дори отбелязаха масиран щурм с международните си награди.

23-ият фестивал на българското документално и анимационно кино „Златен ритон“ обаче счупи своеобразен рекорд – и като количество, и като качество на показаните анимационни филми. В програмите видяхме 29 рисувани филма, реализирани с удивително разнообразие на авторските стилове и техники и обхващащи широк жанров диапазон – от екзистенциалната фреска, през сатиричната миниатюра или алегоричната притча до детското кино и т.н. Разбира се, количеството показани филми се дължи и на факта, че фестивалът пропусна изданието си през 2016 година, но по-важно то в случая е това, че почти не видяхме слаб филм! Показателно за подема на българското анимационно кино! Това не означава, че проблемите с недостатъчното финансиране, както и с липсата на реален пазар за късометражни анимационни филми, са отпаднали. Означава обаче, че българските творци са успели да преодолеят инфарктните условия на производство и създават талантиливи творби, конкурентни на световно ниво.

„Златен ритон“ и Наградата на критиката бяха присъдени на **„Вятър работа“** на Анри Кулев по сценарий на Христо Ганев. Творбата е част от трилогията за знамената след „Веселякът“ (1987) и „Парцалът“ (2007). Това е взривяващ (в буквален и преносен смисъл) филм за борбата за оцеляване, прераснала впоследствие в кървави битки и кръвопролитни войни, но и филм за спасението, за човешкото и чувственото, за пречиштането и раждането. Условният пролог с присъщата на човечеството праисторическа агресивност задава рамката на посланията с думите на Христо Ганев: „И тогава на най-дългото копие завързали празната кожа на жертвата и я развели високо над главите си, защото ознаменуването може да стане само със знаме.“ Същината на действието обаче отвежда към „по-цивилизованите“ начини за изстребление – войните. Масовото избиване на себеподобния е ситуирано визуално в началото на миналия век и Първата световна война, заради двойствения начин на убийство. От една страна, взривовите и куршумите отбе-

лязват началната степен на техническо отстранение от жертвата – все още зародишен етап в сравнение с днешното натискане на бутони. От друга страна – атаката „на щик“ е белег на древния директен физически сблъсък. А близкото проливане на кръв и разкъсване на тела и вътрешности въздейства на зрителя по брутален начин. И всичко това се случва „под знамената“, заради каузата... Анри Кулев се вглежда с неприсъща за анимационното кино „достоверност“ в лицата на войниците с техните вкопани от битките бръчки, мръсотия и изписани умора, страх и ужас. Същевременно филмът въздейства на две паралелни нива – „портретно-автентичното“ и символното. Сред фигурите на умиращите войници се появява алегоричната фигура на Смъртта с косата, но за миг се виждат и праисторическите летящи динозаври от пролога, разкъсващи жива и умираща плът, както се мярва и пясъчният часовник на изтичащото време на живота. Тази двойственост на действието – между натурно-достоверното и символистичното – усилва неимоверно ефекта

„Вятър работа“ – режисьор Анри Кулев

от посланието, който се движи между физиологично-сетивното възприемане и философско-отстраненото обобщение.

Втората част на филмовото действие, в контраст с мъжкарската агресивност, е доминирана от женското начало. Сестрите-самарянки долитат с ангелските си крила – отново частичен символизъм, съчетан с антропоморфни, но този път леко идеализирани, лица и фигури. Знамето като централен образ присъства и тук – искрящо бялото малко флагче на „Червения кръст“. Монашеско-ангелските тела носят спасение и утеха за ранените и молитва за мъртвите в един въздушен танц, който след секунди се превръща в тежък труд, в който крехките момински рамене поемат непосилната тежест на отпуснатите устрелени войнишки тела.

Изграденият като музикална fuga филм обаче стига и по-нататък в полифоничното си въздействие, за да отбележи тържеството на живота. Преплитането на мъжа и жената в еротичен сексуален акт слива двете начала в изконната – древна и днешна форма – за създаване на нова

същност. Откровената чувственост на сцената очарова не само с директната си телесност, но и с майсторството на Кулев да издигне посланието си на концептуално ниво и да осмисли действието естетически. В екстремните условия на войната, след сблъсък със смъртта, единственият начин да усетиш, че си жив, е сублимното сливане с близко същество. В това се състои не само надеждата за човека, но и надеждата за човечеството. Тук мога единствено да споделя съжалението си, че след нелепия репортаж на „Господари на ефира“, който безобразно манипулира и преозвучи кадри от филма след излъчването му по БНТ в предаването „Лачените обувки на българското кино – анимационните филми“, Анри Кулев показва тази сцена на фестивала монтажно съкратена. В нея вече по-доминиращо значение придобиват преплитанията се флагове на войнската кауза и Червения кръст като символи. Първичната телесност на сцената обаче въздейства толкова мощно, че и в този вариант пълноценно предава посланието. Роденото от акта дете е смисълът на всичко.

„Произведено в Брахицера“ – режисьор Николай Тодоров

Вместо пъпна връв обаче, то държи в ръка по-редното знаме, с което да завърти новия кръг на бъдещата история...

„Вятър работа“ е мощен, богато анимиран филм, реализиран в перспективата на сложно-изградена визуална концепция, която постоянно се движи в диапазоните на диаметрално противоположни по същността си принципи – на „автентично-достоверното“ рисувано изображение и на символистичните образи. Това е и едно от големите качества на филма – преливането на тези принципи един в друг без художническо сътресение или усещане за колажна еkleктичност. Графичността на детайлния шрих, съчетана с нежните размити петна на монохромната акварелна техника и тоталната анимация в множество сцени, правят от филма произведение на изящното изкуство в движение.

Специалната награда на журито отиде при пълнометражния филм на Николай Тодоров „Произведено в Брахицера“, за който писах в миналия брой на сп. Кино (бр. 5-6, 2017). Тази мащабна антиутопия е и феномен в нашата

анимационна практика с това, че 72-те му минути са реализирани като режисьорско, визуално и аниматорско решение от един единствен човек – Николай Тодоров. Живописно-графичната виртуозност на художника е изпълнена с огромна провокативна енергия. Мрачното изображение, накъсано от психеделично ярки петна и шрихи, отличава индивидуалния му стил и поражда неистова експресивност на филма, а множеството персонажи и „анимационните масовки“ придават изключителен мащаб на творбата.

Наградите на фестивала очевидно не стигнаха, за да бъдат отбелязани всички постижения на българското анимационно кино, но затова пък реакцията на публиката и специалистите беше повече от радушна.

Много радващ беше фактът, че след дълги години анимационно мълчание Фико Фиков се завърна в българската анимация с алегоричния си филм „Барьерата“, визуализиращ вътрешните пречки, комплекси и нерешителност на човека. Филмът е решен с експресивна рисунка в стила на най-добрите постижения на автора. В кон-

„Грозна приказка“ – режисьор Радостина Нейкова

траст Владо Шомов в „**Райска ябълка**“ показва нежна поетична история за приятелството, верността и саможертвата, осъществена с комбинирана техника (награда на фирма „Авантис“ за актьорското изпълнение на Любо Чаталов). Награда от същата фирма получи и необичайният, бродиран с цветни конци върху канава, филм на Радостина Нейкова „**Грозна приказка**“, в който семейната битка буквално разкъсва платното, за да го зашие на финала с грубичък неравен бод. Филмът е изграден с иронично намигване към кичовата естетика на ковчорчета и бродерии от времето на бабите ни, но и същевременно провокира с голите фигури на персонажите (художник Ема Вакарелова).

Наградата за художник-постановчик на анимационен филм отиде при Росица Ралева за работата върху филма „**Пътуваща страна**“ на режисьорите Весела Данчева и Иван Богданов. Централният образ на филма е конят, който носи върху себе си цял един народ. Това е едновременно митологична и символистично-исторична фигура, отправяща към времената на прабългарите. Острият конфликт между идеята

за свободата, за движението, за прогреса и открителството е радикално противопоставена на поведението на слязлата на твърда земя група (народ) с желанието за уседналост, консервативност, собственост върху богатата и създаване на йерархия в обществото, пораждаща човешките пороци. От мощното митологично животно остават само тотемът на откъснатата конска опашка и грубо скованият (троянски?) кон, а спасението може да дойде само индивидуално.

Наградата за дебют беше поделена между стилизирания като руски лубок филм „**Папагалски залъгалки – Русия**“ на Катя Мънкова и „**Няма начин**“ на Иван Стоянович, в който трогателната безпомощност на малкия човек пред бездушната бюрократична машина е карикатурно нарисувана, но на места е и разположена върху натурно заснет декор, който пряко пренася абсурда на действието „тук и сега“, в съвременито ни. Радващо е, че сред многото дебюти на фестивала имаше и още кандидати за награди, например екзистенциално -психоаналитичния „**Среднощна елегия**“ на Силвия Иванова. Мла-

„Среднощна елегия“ – режисьор Силвия Иванова

дите автори като цяло показаха силно присъствие на ярко заявени лични стилове и подходи. „20 ритника“ на Димитър Димитров, удостоен със Специален диплом на журито. С абсурдно-то си действие филмът брутално буквализира, чрез юмруци и шамари, цената, която трябва да платим за удоволствията си. Тъжно-лиричният „Баба“ на Роза Колчагова с очарователната си рисунка проследява все по-задълбочаващата се пропаст между поколенията, която обаче не е в състояние да погълне напълно любовта към близките. „Съседски неволи“ на Пламен Николов разчита на сатиричния си прицел в гротесково-карикатурен стил и е реализиран с техниката на тоталната анимация. Авторът е постигнал плуваща подвижност на пространството, което подсилва ефекта на дискомфорт от иначе простичката история за шумовия тормоз между съседите. Милен Витанов в „Банго Васил“ залага на етническата толерантност, разказана като детска приказка, а „Жар птица“ на Велислава Господинова е изумително красив анимационен танц, носещ митологичната енергия на темата за любовта, изпепеляването и възраждането.

Пълният спектър на изключителното разнообразие в анимационното ни кино от последните две години не може да бъде събран в един кратък отзив. Но си заслужава да споменем горчиво-безнадеждния „Майки“ на Любомир Йотов,

където трябва да си купиш майчина ласка и грижа „на час“ или „за цяла нощ“, а емоционалните връзки напълно са изчезнали в света на сурогатните чувства; имитацията е погълнала реалността, истинските преживявания едва дишат под тежестта на тоталното отчуждение. В същата посока е и „Restart“ на Дидо Неделчев, където обаче алиенацията и безразличието могат да бъдат преодолені от силата на музиката и топлината на тангото. Анна Харалампиева пък представи митологичната мъдрост за оплетеното кълбо, свързващо нишките на човешките животи в „Как се скараха орисниците“ (Награда за анимация) и показа, заедно с Виргиния Иванова, една действително виртуозна анимация, раздвижваща огромно количество тънки щрихи и линии в сложно оплетената визуална концепция на филма.

Фестивалът стана действителен празник, отбелязващ необикновен подем и в анимационното, и в документалното ни кино. Надявам се, че тази мощна инерция на авторска креативност няма да бъде изгубена през следващите години, а неуредиците в Закона, недофинансирането и обезсърчаващата липса на пазар и показ ще могат да се преодолеят, включително и чрез създаването на единен интернет портал за български филми, където широката публика ще има достъп до тези действително стойностни произведения на българското изкуство.

„Баба“ – режисьор Роза Колчагова